

УДК 930.2(477)(092):070.48(477.83-25)“19”
DOI 10.69550/3041-1467.3.304749

Володимир НАКОНЕЧНИЙ

кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, м. Київ, Україна, індекс 01601 (nakonechniy.ua@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-0386-2162

ResearcherID: 3097015/volodymyr-nakonechnyj

Volodymyr NAKONECHNYI

PhD (History), Associate Professor of the Department of International Relationships, Kyiv National University of Culture and Arts, 36 Konovaltsia Str., Kyiv, Ukraine, postal code 01601 (nakonechniy.ua@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Наконечний, В. (2023). Питання міжнародних відносин у спадщині Юліана Тарновича як редактора “Нашого лемка”. *Axis Europae*, 3, 60–68. doi: 10.69550/3041-1467.3.304749

Bibliographic Description of the Article: Nakonechnyi, V. (2023). Pytannia mizhnarodnykh vidnosyn u spadshchyni Yuliana Tarnovycha yak redaktora “Nashoho lemka” [Issues of international relations in the legacy of Yulian Tarnovych as the editor of “Nash Lemko”]. *Axis Europae*, 3, 60–68. doi: 10.69550/3041-1467.3.304749

**ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У СПАДЩИНІ ЮЛІАНА
ТАРНОВИЧА ЯК РЕДАКТОРА “НАШОГО ЛЕМКА”**

Анотація. *Мета статті* – дослідити особливості артикуляції Ю. Тарновичем багатопланової тематики міжнародних відносин на шпальтах газети “Наш лемко”. *Дослідницька методологія* спирається на звичне для праць з історії науки поєднання принципів (історизму та об’єктивності) і методів (філософських, загальнонаукових та спеціально-історичних) наукової праці. *Наукова новизна* розвідки полягає в комплексній реконструкції публіцистики Ю. Тарновича на сторінках “Нашого лемка”, присвяченій взаминам українців з поляками, росіянами та євреями. **Висновки.** Підсумовуючи представлену на сторінках “Нашого лемка” публіцистику Ю. Тарновича, присвячену проблематиці міжнародних відносин, відзначено, що її змістові контури задавало саме життя. Адже русину в його щоденності нерідко дошкульно давалися взнаки агресивна національна та фіскальна політика польської держави, російські агітатори з більшовицькими і москвофільськими гаслами, як і бажання несправедливої наживи з боку єврейських корчмарів і перекупників. Все це підштовхувало редактора першої русинської газети до посиленої рефлексії над непростими взаминами із сусідами з історичної перспективи та в реаліях сьогодення. Наслідками такої рефлексії для Ю. Тарновича було виховання у свого лемківського читача опірності до маніпуляцій непрошених гостей. Подекуди, як це було у єврейському випадку, такі поради перебували під впливом поширеної напередодні Другої світової війни ксенофобії та шкодили самим русинам у їхніх спробах віднайти модель можливо гармонійного міжнаціонального

співжиття з незручними сусідами. Втім, у цілому публіцистика редактора “Нашого лемка” сприяла утвердженню в русинському середовищі соборницької ідеології та цінностей громадського активізму. Це допомогло лемкам набути потрібні єдність і стійкість в часи світового протистояння, швидко самоорганізуватися після вигнання з рідних земель та вибудувати рівноправний діалог з представниками різних народів в нових країнах проживання.

Ключові слова: Ю. Тарнович, міжнародні відносини, публіцистика, “Наш лемко”, Друга Річ Посполита.

ISSUES OF INTERNATIONAL RELATIONS IN THE LEGACY OF YULIAN TARNOVYCH AS THE EDITOR OF “NASH LEMKO”

Abstract. *The purpose of the article is to investigate the peculiarities of Y. Tarnovych's articulation of the multi-layered subject of international relations in the columns of the newspaper “Nash Lemko”. The research methodology is based on the combination of principles (historicism and objectivity) and methods (philosophical, general scientific and special-historical) of scientific research, which are usual for works on the historical science. The scientific novelty of the article consists in an attempt to comprehensive reconstruction of Y. Tarnovych's journalism on the pages of “Nash Lemko”, dedicated to the relations of Ukrainians with Poles, Russians and Jews. Conclusions.* Summarizing the journalistic work of Y. Tarnovych devoted to the problems of international relations presented on the pages of “Nash Lemko”, it was noted that its content was determined by life itself. After all, in his daily life, the Ruthenian was often frustrated by the aggressive national and fiscal policy of the Polish state, Russian agitators with Bolshevik and Muscophile slogans, as well as the desire for unjust profit from Jewish innkeepers and resellers. All this prompted the editor of the first Ruthenian newspaper to intensify reflection on difficult relations with neighbors from a historical perspective and in the reality of the time he lived in. The consequences of such reflection for Y. Tarnovych was teaching Lemko readers to resist to the manipulations of uninvited guests. In some places, as it was in the Jewish case, such advice was influenced by the xenophobia prevalent on the eve of the Second World War and harmed the Ruthenians themselves in their attempts to find a model of possible harmonious inter-ethnic coexistence with neighbors. However, in general, the journalistic work of the editor of “Nash Lemko” contributed to the establishment of the Sobornost ideology and values of public activism in the Ruthenian environment. This helped the Lemkos to acquire the necessary unity and stability in times of military confrontation, to quickly self-organize after being expelled from their native lands, and to build an equal dialogue with representatives of different peoples in their new countries of residence.

Key words: Y. Tarnovych, international relations, journalism, “Our Lemko”, the Second Polish Republic.

Постановка проблеми. Визначний український громадський діяч, журналіст, публіцист і письменник Юліян Тарнович (1903 – 1977) по праву вважається найбільш визначним лемківським активістом ХХ ст. Саме з його іменем пов'язані такі знакові громадські ініціативи як видання перших русинських часописів проукраїнської орієнтації (“Лемківщина”, “Наш лемко”, “Лемківські вісті” та ін.) чи становлення в структурі Товариства “Просвіта” Лемківської комісії. З огляду на це зрозумілою є чимала увага, що її цій культовій для русинства постаті відводять сучасні дослідники.

Натомість, ця увага значною мірою є селективною, адже сфокусована здебільшого на з'ясування створених Ю. Тарновичем громадських інституцій, залишаючи при цьому інші аспекти реалізації його творчої особистості здебільшого недослідженими. Найбільш помітною така дослідницька вибірковість є у випадку різнопланового публіцистичного доробку визначного діяча, що складає левову частку його багатой інтелектуальної спадщини.

Звертаючи увагу колег на потребу всебічного осмислення громадських дописів Ю. Тарновича, нижче ми спробуємо узагальнити ту їх частину, яка постала у міжвоєнний час, коли відбувалося формування публіцистичних орієнтирів визначного діяча. Як відомо, тоді Ю. Тарнович зосередився на виданні першого русинського часопису проукраїнської орієнтації “Наш лемко” (1934 – 1939), формуючи своїми дописами його ідейне обличчя та громадянську позицію. Оскільки публіцистика редактора на сторінках його часопису була багатоаспектною, ми сфокусуємося на тій її частині, яка стосувалася проблематики міжнародних взаємин.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Як щойно мовилося, Ю. Тарнович є надзвичайно запитаною постаттю в сучасному лемкознавстві. Втім, така чимала увага наразі не набула нової історіографічної якості. Тож на сьогодні література проблеми є доволі скромною, адже складається з кількох нарисів біографічно-довідкового плану та більш чи менш докладних згадок про його працю як редактора лемківських часописів (Наконечний, 2018; Nakonechnyi, 2019; Тельвак, Наконечний, 2020; Тельвак, Тельвак, Наконечний, 2021; Тельвак, Тельвак, Наконечний, 2022). Це вочевидь не відповідає поважності внеску русинського діяча у модернізацію всіх сторін життя своїх співвітчизників. Звертаючи увагу на необхідність всебічного осмислення феномену Тарновича-інтелектуала, спеціально звернемося до проблематики міжнародних відносин, що він її актуалізував на шпальтах редагованого часопису “Наш лемко”. Цим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

Мета статті – дослідити особливості артикуляції Ю. Тарновичем багатозарової міжнародної тематики на шпальтах газети “Наш лемко”.

Виклад основного матеріалу. Обставини народження Ю. Тарновича в Східній Галичині, як і його пізніша громадська праця в Другій Речі Посполитій підштовхували публіциста особливо уважно приглядатися до особливостей польсько-українських відносин. Адже як у часи галицької автономії, так і в міжвоєнний період поляки виступали домінуючим в економічному та політичному аспектах етнічним гравцем, що нав'язував, подекуди доволі жорстко, свою волю слабшому українському сусіду, незважаючи на його чисельну перевагу на східногалицьких теренах. Особливо прикрим таке сусідство було в гірських районах Східних Бескидів, населених представниками етнографічної української групи лемків. Вони компактно проживали широким клином поміж польськими та словацькими поселенцями. Бажаючи за будь-яку ціну ліквідувати цей клин, спочатку місцева шляхта, а в міжвоєнний час чиновники відродженої польської держави зосередили свої зусилля на тому, щоб підірвати український вибір лемків і гвалтовно нав'язати їм чи то польську, чи то якусь вигадану, найчастіше “карпаторуську” ідентичність. Властиво мужній опір лемків денаціоналізуючій політиці польської влади і потрапив у фокус уваги Ю. Тарновича як головного редактора часопису “Наш лемко”.

Національні утиски з боку польської адміністрації Ю. Тарнович відносив у більшості сфер громадського життя українського населення Бескидів. При цьому, на його переконання, особливо відчутними вони були у ділянці організованого

громадського життя. Польські чиновники від солтиса до поліціанта та податківця були особливо уважними до тих лемків, які займали активну проукраїнську позицію. Читаючи надіслані листи передплатників, Ю. Тарнович твердить, що її ознакою в очах владних чиновників був саме факт зацікавлення селянами “Нашим лемком”, попри те, що пресодрук виходив вповні легально після уважного цензурування. Редактор з прикрістю відзначає, що до читачів його часопису під надуманими приводами навідуються урядники та віднаходять приводи для накладення чималих грошевих кар, що підважували скромні русинські бюджети.

Поряд зі редагованим ним часописом, писав Ю. Тарнович, польська адміністрація на Лемківщині розгорнула репресії стосовно читалень “Просвіти”, виправдано вбачаючи в них осередки національної культури на селі. І в цьому випадку польські урядовці будь-що віднаходили підстави для припинення діяльності цих важливих громадських центрів української культури. А на тих лемків, які надавали під читальні власні будинки, заводилися справи про адміністративні порушення на підставі наклепів чи сфабрикованих свідчень русинів москвофільської орієнтації (Читальня загрожує, 1936, с. 9).

Втім, найбільшим градус антиукраїнськості, вказував Ю. Тарнович, був у випадку ставлення представників польської адміністрації до освітньої сфери русинів. На сторінках “Нашого лемка” головний редактор на багатьох прикладах доводив, що освітня адміністрація польської держави брутально відмовилася від міжнародних зобов’язань надати культурну автономію українцям, як найбільшій національній меншині. Це було спричинено знову ж таки бажанням денационалізації лемків, що виявилось неможливим без гвалтовного втручання до освітньої сфери. Тож попри юридично закріплені в міжнародних документах зобов’язання, поляки розпочали колонізацію русинської народної школи. Ю. Тарнович вказує, що для цього обиралися різні шляхи.

Першочергово робилися намагання підважити українські впливи на шкільну молодь москвофільськими. Як свідчать дописи редактора “Нашого лемка”, український буквар без жодного узаasadнення замінявся москвофільським. Втім, з чималим оптимізмом відзначав Ю. Тарнович, русини масово запротестували такій спробі підмінити в початковій школі українську літературну мову москвофільською говіркою. Він наголосив своєму читачеві: “Днесь знає кожний лемко, що його говіркою може послуговуватися біля своєї хати, одначе в школі мусить панувати спільна українська літературна мова. [...] [Лемки] домагаються в школі української літературної мови – такої, якою навчають у всіх українських школах, бо вони діти одної Матері! Це не є обяв одиниць, це воля всіх лемків” (-вич, 1934, с. 3).

Іншою чималою загрозою для лемківського шкільництва, на слушне переконання Ю. Тарновича, була насильна заміна українських учителів на польських педагогів. Розраховуючи на потрібний денационалізуючий результат, перших відсиляли до навчальних закладів з домінуючим польським контингентом, натомість другими заповнювали лемківські народні школи. Зрозуміло, що вчителі-поляки, не володіючи рідною мовою горян, навчали русинську молодь польською або суржигом, незважаючи на закон, який гарантував право рідномовного навчання (Біда з лемками, 1936, с. 8). Ця загрозна для національного самоусвідомлення русинів ситуація перебувала у фокусі публіцистики Ю. Тарновича на сторінках “Нашого лемка”. Він слушно вказав, що в такій освітній ситуації “поляк-учитель нічим не відрізняється від поляка-поліціанта” (Дитина, як і життя, 1935, с. 4).

Насилля над національним сумлінням лемків з боку польських чиновників Ю. Тарнович відтотувував і в сфері церковно-релігійного життя. Ця проблема стала ще одним помітним сюжетом його міжвоєнної публіцистики. Йшлося про те, що найміцнішим заборолом проти денаціоналізації для лемків була їхня історична приналежність до греко-католицької церкви. Це утруднювало польській адміністрації проникнення до світу лемківських цінностей для його подальшої колонізації. У цій ситуації польські пропагандисти з подачі державних чиновників розгорнули голосну інформаційну кампанію з метою переконання лемків, що вони не українці греко-католицького обряду, а “поляки-уніати”. В цій ситуації інформаційного терору редактор “Нашого лемка” постійно наголошував своєму читачеві, що русини є українцями греко-католиками і цим суттєво відрізняються від польських наїзників: “Як бачимо, Лемківщина все мала живі зв’язки тільки із сходом. Твердження, що всі лемківські церкви побудували польські панове-шляхта також неправдиві. В церковних хроніках виразно записано, що лемки самі собі спільно церкви будували, а деякі церкви будували лемки-солтиси” (Лемко, 1934, р. 4).

Не менше нарікань з боку Ю. Тарновича на шпальтах редагованого ним часопису викликав колонізаційний за характером економічний визиск польською державою лемківських теренів. “Наш лемко” акцентував на варварському виснаженні новими господарями ситуації чималих природних можливостей регіону, їхнє ігнорування проблеми здійснення інвестицій у відновлювані проекти. При цьому особливо небезпечною стала ситуація неконтрольованої вирубки лісів, яка наражала місцеве населення на стихійні лиха. Тавруючи економічну політику польської держави, Ю. Тарнович русинським діалектом звертався до свого читача: “Презто ціле своє життя постиме тай постиме. Їме лем пісну бандурку з кропом, або з капустом. Рідко коли з квасним молоком. Самизме худи, вибіджени, не маме великої охоти до життя. Лем ся нам хоче спати. Бо, як человек наїстся лем бандур, то не можеся рвати до життя. Діти наши боси, обдерти, сині и бліди. Тіжик од маленькості кормите їх лем піснов бандурков” (Лемківська біда, 1934, р. 3).

Втім, попри чималі зусилля польської державної машини, Ю. Тарнович з чималими гордощами вказував, що програма з винародовлення лемків не досягла своєї мети. Це стало можливим у першу чергу завдяки жертовній просвітницькій праці русинських інтелектуалів та таким майданчикам громадського опору як часопис “Наш Лемко”. Згадуючи вже у повоєнний час нерівне польсько-українське змагання за Лемківщину, редактор пресодруку з гордістю підсумував результати своєї публіцистичної праці: “Населення Лемківщини твердо стояло на сторожі своїх національних прав і не прогиналося перед ніким. Воно не лякалося жодних погроз і по геройськи ставило своє чоло перед найбільшою небезпекою” (Юліан Бескид, 1954, р. 126).

Подібним за емоційністю до польсько-українського дискурсу було позначене осмислення Ю. Тарновичем проблематики міжнародних взаємин з нашим східним сусідом – росіянами. І в цьому випадку розставлення публіцистично-змістових акцентів зумовлювалося поточною суспільно-політичною ситуацією. Йдеться про помітне відродження москвофільських настроїв у лемківському селі. Це явище було значною мірою простимульоване польською владою, яка мала намір підважити український вибір лемків новою ідейною облудою, корені якої сягали старорусинства – популярної серед горян ідеології в XIX ст.

Реагуючи на такий виклик, Ю. Тарнович у своїй публіцистиці на сторінках “Нашого лемка” звертав увагу читача, що неполітичне за ідейним спрямуванням слов’янофільство західноукраїнських будителів XIX ст. ніяк не пов’язане з агресивною риторикою модерних москвофілів. Останні, пояснював редактор “Нашого лемка”, разом із чиновниками Другої Речі Посполитої будь що намагаються зруйнувати духовні зв’язки лемків з українським світом, перетворивши мешканців Бескидів на етнічний погній для чужих культур. Закликаючи свого читача до солідарного опору денационалізації та поширенню москвофільської ідеології Ю. Тарнович писав: “Всі українські села на Лемківщині за єдністю промовляють, бо тільки в єдності є ратунок перед різними хмарами, які напосідаються чорним туманом на українські стріхи в українських горах” (-вич, 1934, с. 3).

Осмислення Ю. Тарновичем феномену українсько-російських взаємин відбувалося також при висвітленні ним Талергофської трагедії. Її суттю були позасудові ув’язнення, заслання до концтаборів та масові страти українського населення Галичини через переважно безпідставні звинувачення у шпигунстві на користь російської армії в роки Першої світової війни. Як відомо, москвофіли ставили на карб свідомим українцям виникнення “пекла галицької України”, бо ніби саме вони доносили на своїх ідейних опонентів австрійській владі, спроваджуючи їх на шибениці. Редактор “Нашого лемка”, чимало присвятивши уваги цьому історичному сюжету в своїй публіцистиці, довів спекулятивність таких закидів, адже самі москвофіли спричинили австрійський терор проти східногалицького населення відвертою співпрацею з російськими спецслужбами напередодні війни та в роки окупації краю (Їздять собі, 1934, с. 2).

Ще одним поштовхом для Ю. Тарновича звернутися до українсько-російських взаємин у міжвоєнний час стали трагічні події на Наддніпрянщині в 1930-х рр. Як знаємо, тоді сталінський режим розгорнув небачений за жорстокістю терор голодом проти українського селянства, а національну інтелігенцію фактично знищив у кількох погромних кампаніях. На сторінках “Нашого лемка” редактор спробував осмислити цю антиукраїнську істерію російських більшовиків у ширшому культурно-історичному контексті. Ю. Тарнович слушно вказав, що за небезпекою для існування українського народу російський імперіалізм у всіх його ідеологічних обличчях є ще більш небезпечним, аніж польський (Ю. Т., 1938, с. 4). Реконструюючи українсько-російське протистояння протягом століть, редактор “Нашого лемка” вжив популярну тоді метафору одвічного протистояння гуманістичної цивілізації Заходу з нівелюючим цінність людського життя азійським Сходом. Осмислюючи сповнену трагічних сторінок історію взаємин двох сусідніх народів, Ю. Тарнович писав: “Українсько-московське суперництво сягає давніх часів Української Київської Держави й тягнеться нерозривною ниткою через усі століття нашої минувшини аж до теперішньої хвилини. Москва записалася кривавими буквами на сторінках нашої історії. [...] Москва несла нам стало пожари й руїну, знищення й загладу, на штиках багнетів несла нам братовбивчі кличі, що обеззброювали нашого духа, щоби відтак тим дужче затиснути петлю на нашій шиї” (Як Москва поневолювала, 1936, с. 2).

Зрештою, у фокус уваги Тарновича-публіциста потрапила також непроста проблематика українсько-єврейських взаємин. Їхня особливість полягала в тому, що обидва народи були недержавними і до певної міри експлуатованими панівними націями. При цьому так історично склалося, що євреї нерідко опинялися в ролі посередників між українцями й їхніми визискувачами. Вповні очікувано це викликало чималі тертя між нашими народами, коли вину за завдану кривду українці більш

охоче покладали на культурно інших євреїв, а не дійсних винуватців, з якими їх часто об'єднували спільні конфесійні цінності. Ще більш непростою ситуація стала в 1930-х рр., коли з подачі німецьких фашистів у Західній Європі наростала антисемітська істерія, якій піддалося чимало тогочасних інтелектуалів.

На жаль, не винятком став і Ю. Тарнович, який не завдав собі клопотів проникливіше подивитися на специфіку українсько-єврейських взаємин, а цілковито переклав на посередників відповідальність за спровоковане польською державою прогресуюче зубожіння лемків. Ба більше, євреї в публіцистиці редактора “Нашого лемка” стали відповідальними не тільки за економічний занепад русинів, але й їхню моральну деградацію, спричинену масовим пияцтвом, лінощами і розпустою, захопленням більшовицькими ідеями тощо. Тож повсюди Тарновичу-публіцисту вбачалися цілеспрямовані єврейські дії, спрямовані на знищення русинства. Звідси стають зрозумілими його непривабливі інвективи на адресу євреїв і розсипані шпальтами часопису шовіністичні штампи на кшталт “жид-нахаба”, “жид-пиявка” чи навіть “жид найгіршим ворогом людства” (Юліан Бескид, 1935, с. 3). Відзначимо, що ця проблема вимагає самостійного всебічного аналізу в контексті еволюції культурних стереотипів європейської публіцистики міжвоєнного часу.

Висновки. Підсумовуючи представлену на сторінках “Нашого лемка” публіцистику Ю. Тарновича, присвячену проблематиці міжнародних відносин, відзначимо, що її змістові контури задавало саме життя. Адже русину в його щоденності нерідко дошкульно давалися взнаки агресивна національна та фіскальна політика польської держави, російські агітатори з більшовицькими і москвофільськими гаслами, як і бажання несправедливої наживи з боку єврейських орендарів, корчмарів і перекупників. Все це підштовхувало редактора першої русинської газети до посиленої рефлексії над непростими взаєминами із сусідами з історичної перспективи та в реаліях сьогодення. Наслідками такої рефлексії для Ю. Тарновича було виховання у свого лемківського читача опірності до маніпуляцій непрошених гостей. Подекуди, як це було у єврейському випадку, такі поради перебували під впливом поширеної напередодні Другої світової війни ксенофобії та шкодили самим русинам у їхніх спробах віднайти модель можливо гармонійного міжнаціонального співжиття з незручними сусідами. Втім, у цілому публіцистика редактора “Нашого лемка” сприяла утвердженню в русинському середовищі соборницької ідеології та цінностей громадського активізму. Це допомогло лемкам набути потрібні єдність і стійкість в часи світового протистояння, швидко самоорганізуватися після вигнання з рідних земель та вибудувати рівноправний діалог з представниками різних народів у нових країнах проживання.

Перспективним продовженням теми нашого дослідження вважаємо необхідність цілісного опрацювання різнопланового публіцистичного доробку Ю. Тарновича.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Біда з лемками...** (1936). Біда з лемками... *Наш лемко*, 14, 8.
-вич. [Тарнович, Ю.]. (1934). “Ми не хочемо букварів”. *Наш лемко*, 20, 3.
Дитина, як і життя. (1935). Дитина, як і життя, не дасть себе ошукати. *Наш лемко*, 24, 4.
Їздять собі. (1934). Їздять собі на талергофським конику. *Наш лемко*, 20, 2.
Лемківська біда. (1934). Лемківська біда, або о тім што нас гризе. *Наш лемко*, 1, 3.
Лемко. (1934). В обороні історичної правди. *Наш лемко*, 7, 4.

Наконечний, В. М. (2018). Українсько-польські взаємини 1930-х років у дзеркалі “Нашого Лемка”. *Східноєвропейський історичний вісник. Спец. вип.*, 3, 278–284.

Тельвак, В. В., Тельвак, В. П., Наконечний, В. М. (2021). “Геть отрую з наших хат!”: протиалкогольний дискурс газети “Наш лемко”. *Русин*, 66, 34–47.

Тельвак, В. В., Тельвак, В. П., Наконечний, В. М. (2022). “Чиїх батьків ми діти?»: історична політика “Нашого лемка”. *Русин*, 68, 154–167.

Тельвак, В., Наконечний, В. (2020). Становище русинської меншини в Другій Речі Посполитій за матеріалами газети “Наш лемко”. *Русин*, 61, 166–182.

Читальня загрожує (1936). Читальня загрожує публічній безпеці. *Наш лемко*, 22, 9.

Ю. Т. (1938). Новітнє кріпацтво. *Наш лемко*, 7 (103), 4.

Юліан Бескид [Тарнович, Ю.]. (1954). *На згарищах Зakerзоння*. Торонто.

Юліан Бескид [Тарнович, Ю.]. (1935). Жиди і Лемківщина. *Наш лемко*, 20 (44), 3.

Як Москва поневолювала. (1936). Як Москва поневолювала Український Нарід. *Наш лемко*, 5, 2.

“Ми не хочемо букварів”. (1934). “Ми не хочемо букварів”. *Наш лемко*, 20, 3.

Nakonechnyi, V. (2019). Yulian Tarnovych as a researcher of Polish-Ukrainian relationships. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 1/43, 213–228.

REFERENCES

Bida z lemkyamy... (1936). Bida z lemkyamy... [The trouble with the Lemkos...]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 14, 8. [in Ukrainian].

Dytna, yak i zhyttia. (1935). Dytna, yak i zhyttia, ne dast sebe oshukaty [A child, like life, will not allow itself to be deceived]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 24, 4. [in Ukrainian].

Lemkivska bida. (1934). Lemkivska bida, abo o tim shto nas hryze [The Lemkos disaster, or about what is gnawing at us]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 1, 3. [in Ukrainian].

Yizdiat sobi. (1934). Yizdiat sobi na talerhofskim konyku [They ride the Thalerhof horse]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 20, 2. [in Ukrainian].

Chyतालnia zahrozhuie. (1936). Chyतालnia zahrozhuie publichnii bezpetsi [The reading room threatens public safety]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 22, 9. [in Ukrainian].

Iuliiан Beskyd [Tarnovych Yu.]. (1935). Zhydy i Lemkivshchyna [Jews and Lemkivshchyna]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 20, 3. [in Ukrainian].

Iuliiан Beskyd [Tarnovych Yu.]. (1954). *Na zgharyshchakh Zakerzonnia* [On the backlashes of Zakerzon]. Toronto [in Ukrainian].

Lemko. [Tarnovych Yu.]. (1934). ‘V oboroni istorychnoi pravdy’ [In defense of historical truth]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 7, 4. [in Ukrainian].

Nakonechnyi, V. (2018). Ukrainko-polski vzaiemny 1930-kh rokiv u dzerkali “Nashoho Lemka” [Ukrainian-polish relations in 1930s in the mirror of “Nash Lemko”]. *Skhidnoievropeiskiy istorychniy visnyk – East European historical bulletin*, 3, 278–284. [in Ukrainian].

Nakonechnyi, V. (2019). Yulian Tarnovych as a researcher of Polish-Ukrainian relationships. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii – Problems of the humanities: a collection of scientific works of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. History Series*, 1/43, 213–228. [in Ukrainian].

Telvak, V. V., & Nakonechnyi, V. M. (2020). Stanovyshche rusynskoi menshyny v Druhii Rechi Pospolytii za materialamy hazety “Nash Lemko” [The Rusin minority in the Second Polish Republic according to Nash Lemko newspaper]. *Rusyn*, 61, 166–182. [in Ukrainian].

Telvak, V. V., & Nakonechnyi, V. M. (2021). “Het otruiu z nashykh khat!”: protyalkoholnyi dyskurs hazety “Nash lemko” [“Get rid of poison in our houses!”: anti-alcohol discourse of the newspaper “Nash Lemko”]. *Rusyn*, 66, 34–47. [in Ukrainian].

Telvak, V. V., Telvak, V. P., & Nakonechnyi, V. M. (2022). “Chyikh batkiv my dity?”: istorychna polityka “Nashoho lemka” [“Whose parents are we children?”: the historical policy of “Our Lemka”]. *Rusyn*, 68, 154–167. [in Ukrainian].

-vych. [Tarnovych Yu.]. (1934). “My ne khochemo bukvariv” [“We don’t want primers”]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 20, 3. [in Ukrainian].

Yak Moskva ponevoliuvala. (1936). Yak Moskva ponevoliuvala Ukrainyskyi Narid [How Moscow enslaved the Ukrainian Nation]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 5, 2. [in Ukrainian].

Yu. T. (1938). Novitnie kripatstvo [Modern serfdom]. *Nash Lemko – Our Lemko*, 7, 4. [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 1 травня 2023 р.
Стаття рекомендована до публікації 18.12.2023.*